

'iemand' is "die voorkomt in het geheel van de werkelijkheid als een louter vergankelijk wezen dat er even in opduikt en er weer in verdwijnt en dat zijn zin zou moeten vinden in zichzelf. Evenmin is het een sterfelijk wezen dat zijn zin zou moeten zoeken in een of andere vorm van onvergankelijkheid. Zeker is de mens een geboortelijk en sterfelijk wezen en daarom 'vergankelijk'. Beslissend is evenwel dat precies in dat 'vergankelijke' leven – voorzover het inderdaad naar zijn eigen zin wordt geleefd en in die zin 'eigenlijk' is – iets gebeurt. Die gebeurtenis is niets meer en niets minder dan de gebeurtenis van wat werkelijkheid heet zelf. Leven heeft dan een overgankelijke zin: het is de plaats waar en de weg waarlangs werkelijkheid *als* werkelijkheid plaatsgrijpt" (p. 267). Had de auteur ook dat niet moeten thematiseren, enigszins loskomend van een scholastisering van de meester?

Jacques DE VISSCHER

* * *

ARTAUD EN BECKETT

Wilma Siccama, *Het waarnemend lichaam. Zintuigelijkheid en representatie bij Beckett en Artaud*, Nijmegen, Vantilt, 2000, 222 p. 39,90 Hfl., 750 Bfr. ISBN 90 75697 33 3

In *Het waarnemend lichaam* stelt Wilma Siccama zich tot doel – dank zij de dubbelzinnige betekenis van de titel – aandacht te schenken aan de lichamelijke zintuigelijkheid van het menselijke lichaam, maar ook aan de plaatsvervangende functies voor dat lichaam wanneer het een beroep doet op technologische hulpstukken. Dat vormt een interessant uitgangspunt. De lezer wordt in contact gebracht met de problematiek rond de onmiddellijke en middellijke sensorische perceptie, waarbij de eerstgenoemde verwijst naar de natuurlijke waarneming, terwijl de laatste minder rechtstreeks gebeurt, door tussenkomst van allerhande technologieën.

De nadruk ligt daarbij vooral op het fenomeen van synchronisatie en desynchronisatie van de natuurlijke, onmiddellijke waarneming enerzijds, en de middellijke waarneming, via tussenkomst van een techniek anderzijds. Siccama doet daarvoor een beroep op het werk van Artaud en Beckett. Zoals bekend waren Artauds theateropvattingen gekenmerkt door directe communicatie. Niet de tekst vormde het middelpunt, maar alle niet tekstuele elementen als beweging, klanken, gebaren. Omdat de theaterervaring een onmiddellijk samenvallen met het gebeuren veronderstelt, verplaatste Artaud de nadruk van de representatie naar de presentatie. In zijn onmiddellijksheidsaanspraken ging hij zover dat de traditionele theaterruimte plaats diende te maken voor een door spektakel omringd publiek zodat het directe contact met wat er te beleven viel nog versterkt werd.

Artaud weigerde, met andere woorden, het middellijke karakter van de waarneming te onderkennen – met inbegrip van dat van de meest synchrone waarneming – door vast te houden aan het samenvallen van de waarnemer en het waargenomene. Beckett daarentegen was voorstander van desynchrone ervaringen, bijvoorbeeld, wanneer op een bepaald moment het verbale lichaam niet gelijk loopt met het visuele lichaam of wanneer stem en lichaam gescheiden worden door autonoom beeld en geluid. Siccama komt

daarmee tot de vaststelling: "Terwijl Artaud was gekant tegen wat hij zag als een structureel verschil *tussen* het script en de opvoering, wordt bij Beckett deze ongelijkheid uitgespeeld *binnen* het werk" (p. 143).

De waarde van Siccama's aanpak ligt ontgensprekelijk in het uiterst interessant denkkader dat het eigenlijke geraamte van het boek vormt. Maar om de een of andere duistere reden wordt dat denkkader niet coherent aangehouden, waardoor het werk niet evolueert tot een meesterstuk uit de actuele literatuurstudie. De laatste dertig pagina's worden plots gewijd aan de problematiek van de huid. Siccama oppert: "In het omvangrijke corpus kritische literatuur over zintuiglijkheid is er weinig aandacht besteed aan de huid en de tastzin" (p. 148). Omdat de paginering ontbreekt in de inhoudstafel valt die wending op het eerste gezicht weinig op. Maar de aandachtige lezer ondergaat een heuse ommedraai (tussen p. 147 en 148). De problematiek van de technologisering van de huid (p. 161), van het scherm (p. 171), als van de prothetische huid (p. 174) – die weliswaar niet meer weg te denken zijn in de actuele literatuurstudie – neemt de overhand en vormt de afsluiting van het boek. Naar Artaud en Beckett wordt op de valreep nog verwezen op de laatste bladzijde, maar de draad met het corpus wordt niet opgenomen.

De lezer kan de bedenking maken dat Siccama het debat over synchronisatie en desynchronisatie wenste te oriënteren in de richting van wat daaraan voorbij gaat. De metafoor van de huid houdt immers niet aan de traditionele binnen/buiten oppositie, aan de verdeling tussen intern en extern of tussen volume en oppervlak. Enerzijds wordt het lichaam dank zij de huid als volume afgescheiden van wat zich daarbuiten bevindt en wordt de synchrone ervaring erdoor bevestigd. Anderzijds wordt die grens op allerlei wijzen overschreden: anatomisch/chirurgisch, maar ook dank zij de huidige medische beeldvorming (die overigens geen littekens nalaat), waardoor de desynchrone ervaring tussen beeldvorming en lijfelijke gewaarwording dan weer benadrukt wordt. Het rijke potentieel van deze gedachtengang kan in de toekomst misschien nog een face-lift ondergaan.

Afgezien dus van de ongelukkige afloop bevat het boek vele verwijzingen naar opvattingen over zintuiglijkheid, naar het gefragmenteerde lichaam, naar de invloed van technologie op onze voorstellingen van lichamelijkeheid. Het is beslist niet gemakkelijk om deze zeer actuele vraagstellingen, zelfs aan de hand van bestaande literatuur, om te vormen tot een tot reflectie uitnodigende lectuur. Wie zich durft te wagen op het terrein van vragen die de verwachtingen hoog doen oplopen, brengt zichzelf in een kwetsbare positie die zelfs versterkt wordt naargelang de onderneming vordert. Dat is beslist geen reden om het werk naast zich neer te leggen, integendeel. Ieder van ons is de kans gegeven zich te oefenen in het lezen en schrijven, in het leren omgaan met ingewikkelde zaken, in het ons omringen met wat uitnodigt tot verdere verdieping. Het boek van Wilma Siccama vormt een uitstekende (prothetische) springplank daartoe.

Ann VAN SEVENANT

* * *